

ריבוןה של תורה

כתובת המערכת: מודיעין עילית, חסילת יוסף 3/10. טל' 08-9744220 © דוא"ל לתגובות ורשימת תפוצה: rg5740@gmail.com

לע"נ יוסף בן מסעוד ז"ל למש' יששכר

לבן ובלעם - שנים שהם אחד

'בלעם נקרא קמואל שקם כנגד אומתו של אל'

ובחומש בראשית (כב, כא) הוזכר "קמואל אבי ארם", ונתבאר בתרגום יונתן, שקמואל היה גדול הקוסמים של ארם. ולכאורה מצינו סתירה בזהותו של קמואל, **שבמדרש רבה** (בי"ר נז, ד) אמרו, 'לבן הוא קמואל, ולמה נקרא שמו קמואל שקם כנגד אומתו של אל'. אך **בילקוט שמעוני** (במדבר רמז תשסו) מצינו, 'קמואל זה בלעם וכו', שקם כנגד אומתו של אל'. ברם, כבר ביאר בעל '**הכתב והקבלה**' (בראשית שם), שלאור דברי התרגום יונתן, עולים המדרשים הנ"ל בקנה אחד, כי 'לבן' ו'בלעם' הינם שמות של איש אחד. והוסיף שדבר זה תואם את העובדה שמקום מושבם של 'קמואל' ו'לבן' ו'בלעם' היה זהה. כי לבן כידוע התגורר בארם נהרים (בראשית כד, י). ושם התגורר אף בלעם, וכמו שנאמר (דברים כג, ה) "אשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך". ואף לגבי קמואל מצינו בספר הישר שהיה מקום מושבו בארם נהרים. ויש להוסיף, ששולא דברי התרגום יונתן, טעון המדרש הנ"ל ביאור רב, שלכאורה מהו שאמרו שלבן נקרא קמואל משום 'שקם כנגד אומתו של אל', וכי היכן מצינו שלבן קם על כלל האומה. ואף שיש לדחוק שהכוונה היא שקם כנגד יעקב ובניו שהם היסוד לכלל ישראל, מ"מ לדברי התרגום יונתן הרי הדבר ברור ומאיר ביותר, כי לבן הוא בלעם שקם על כלל האומה לקללה ולהזיקה. [וכדברינו מוכח מכך שבילקוט הנ"ל, נקט המדרש את אותה הלשון בדיוק 'שקם על אומתו של אל' לגבי בלעם, ועל כרחק שכוונת המדרש היא לקללתו של בלעם לישראל, ולא להתנכלותו של לבן ליעקב ובניו].

לבן-בלעם היה רבן של כל הרפאים

ובמסכת אבות (ה, יט) שנינו, 'תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדים לבאר שחת, שנאמר, ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם'. ובפשוטו היינו שתלמידי בלעם נקראו 'אנשי דמים ומרמה'. אך ר"ע **מברטנורא** פירש, שהכוונה היא לבלעם שנקרא 'איש דמים', משום שהפיל בעצתו כ"ד אלפים מישראל [וכן נראה מדברי הרמב"ם בפינה"ש, ומהתוי"ט]. והקשה רבינו יוסף חיים זצוק"ל בספר 'ברכת אבות', שלכאורה מדוע נקרא בלעם בשם 'אנשי מרמה', והיכן מצינו שנהג ברמאות. וכתב, שעי"פ דברי התרגום יונתן הרי זה כמין חומר, כיון שבלעם הוא לבן שהיה אבי הרמאים, וכדברי המדרש (בי"ר עה, ה) שלבן היה רבן של כל הרמאים. ולכן נאמר בו 'אנשי דמים ומרמה'.

לבן-בלעם נעשה חיגר ע"י הגל שהקים עם יעקב

ולאור הידיעה שלבן הוא בלעם יתבאר ענין נורא בפרשתנו. שהנה נאמר (במדבר כב, כה) "ותרא אתון את מלאך ה', ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר". ונתבאר במדרש **תנחומא** (פ"י וצא יג), שקיר זה שבו ניגפה רגלו של בלעם עד שנעשה חיגר (עי"פ רש"י במדבר כב, כה), הוא הגל שהקימו יעקב ולבן, ונשבעו שלא יעברוהו כדי להזיק זה לזה. וכה דרשו שם, 'עד הגל הזה, זהו שאמר הכתוב, ותלחץ רגל בלעם אל הקיר. הגל הוא הקיר. לפי שעבר בלעם את השבועה שנשבע ליעקב, שנאמר אם לא תעבור את הגל הזה לרעה, ובלעם

דבר פלא מצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל (כב, ה), בביאורו לפסוק 'וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור' - 'וישלח שליחים אל לבן הארמי, הוא בלעם שביקש לבלוע את עם ישראל. בן בעור, שנהיה טיפש מרוב חכמתו, ולא חס על ישראל, זרע בני בנותיו. ובית מושבו בפדן היא פתור, שנקראה על שמו, שהיה פותר חלומות'. ונמצינו למדים, שבלעם הרשע שנתבקש ע"י בלק לקלל את עם ה', הוא לבן הארמי. וכן הביא בסדר הדורות (האלף השלישי-ב' אלפים תפ"ט) מדברי הזוה"ק. ולהלן יבואר שדבר זה הוא מדרש מפורש. [ואין לתמוה כיצד האריך לבן ימים רבים, שהרי יש דעה (סנהדרין קה) שהאריך ימים עד ימי השופטים, והוא היה כושן רשעתיים מלך ארם נהרים (שופטים ג, ח)].

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (שמות א, י) הוכיחו כן מהגמ' בסנהדרין (קה). 'הוא בעור, הוא לבן הארמי. בעור- שבא על בעיר. ומה שמו- לבן הארמי שמו'. ומוכח שבלעם שנקרא 'בעור' ע"ש שבא על בעירו (כמבואר בגמ' שם), הוא לבן הארמי. וכן פירש הברטנורא בפירושו עה"ת (במדבר כב, כד) [אמנם רש"י (סנהדרין שם ד"ה תנא) פירש, שלבן היה אביו של בלעם].

ובעל ההלכות גדולות מנה בהלכות הספד, את שמות כל הנביאים שנתבאו ונכתבו בכתובים, וכתב, 'אלו הנביאים שנתבאו לעולם קודם מתן תורה, אדם הראשון ונח וכו', בלעם ולבן, שאביו היה בעור'. וביאר בשו"ת **משנה הלכות** (חלק טו סימן נט), שדעת הבה"ג כהתרגום יונתן, שבלעם הוא לבן ולבן הוא בלעם [ואביו הוא בעור].

ידיעה זו ש'בלעם' ו'לבן' הינם שנים שהם אחד, מאירה באור חדש ענינים רבים, ומעידה על גודל השנאה שרחש לבן ליוצאי חלציו, וכדלהלן.

סהרש"א- תיבת 'נבל' כאותיות 'לבן' שהוא בלעם

ידוע המעשה באונקלוס (גיטין נז), שלפני שהתגייר, העלה באוב את טיטוס ובלעם ויש"ו הנוצרי, ושאל אותם, איזו אומה היא הנכבדת בעולמות העליונים. ושלושתם השיבו, שישראל הם החשובים שם. אולם כששאל האם כדאי לו להתגייר ולהידבק בישראל, השיב טיטוס, שכדאי לו להתגרות בישראל שע"י כך יזכה לגדולה, שכל המיצר לישראל נעשה ראש. ובלעם השיב לו, לא תדרוש טובתם כל הימים. והנוצרי השיבו, טובתם דרוש, רעתם לא תדרוש, כל הנוגע בהן כאילו נוגע בבבת עינו.

וביאר **המהרש"א**, שהנה בלעם לא דיבר רעה על ישראל כטיטוס, אך גם לא דיבר עליהם טובה כהנוצרי. והיינו משום שבלעם הוא לבן, שנצטווה שלא לדבר על יעקב טובה או רעה, וכמו"ש (בראשית לא, כד) "ויבוא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה, ויאמר לו, השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע". וכפי שביאר רש"י (עש), שטובתן של הרשעים, רעה היא אצל הצדיקים. ולכן לא דיבר בלעם-לבן על ישראל בתשובתו לאונקלוס, מטובה ועד רעה.

והוסיף עוד, שמעשה זה רמוז במזמור עד' שבתהלים (עיי"ש במה שביאר). וביחס לבלעם-לבן נאמר שם (פס' כב) "זכור חרפתך מני נבל כל היום", כי תיבת 'נבל' היא כאותיות 'לבן' שהוא בלעם. ולכן נאמר, זכור חרפתך אשר חירף כל הימים, כנגד דברי בלעם שאמר לא תדרוש שלומם וטובתם כל הימים. וכמו כן נאמר במזמור זה (פס' כב), "אל תשכח קול צורריך, שאון קמין עולה תמיד", כנגד בלעם שהקריב כמה עולות כדי לקלל את ישראל.

זה לבן שנאמר ארמי אובד אבי, ועל שביקש לכלות ישראל נקרא ארמי, **לכך נפרע הקיר ממנו, לפי שהוא העד על השבועה, כדכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה**. [וכן מבואר בתרגום יונתן (פסי' כד)].

וביאר הברטנורא בפירושו עה"ת (כב, כד), שהקב"ה הזכיר בבלעם ע"י דחיקתו באותו הגל, את הברית אשר כרת עם יעקב, שלא להזיק לו ולזרעו, ולכך יש לו להימנע ולא לקלל את ישראל.

והנה אמר יעקב ללבן (בראשית לא, נב), "ע"ד הגל הזה ועדה המצבה, אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה, ואם אתה לא תעבור אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה". וכתב השפתי כהן (בראשית לא, מז), שמצא בכתבי רבינו שמשון, שהגל והמצבה היו שני עדים על הברית שכרתו יעקב ולבן, וכיון שבלעם עבר על הברית והלך לקלל את ישראל, ועבר ביניהם לרעה, עשאוהו פיסח. והוסיף שתיבת 'המצבה' היא גימטריא 'בלעם' [142], לרמוז שבלעם עבר על הברית שעליה העידה מצבה זו.

בלעם נהרג בחרב שנעץ יעקב בגל-עד

ויש לצרף לשלשלת הדברים פירוש נפלא. שהנה נאמר בפרשת מטות (כ), "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב". וכתב בפירוש הרא"ש עה"ת, "שמעתי שאותו חרב הוא אשר נעץ יעקב אבינו בגל אצל המצבה שעשו ביניהם הוא ולבן הארמי, ואמרו מי שיעבור את הברית הזאת איש על רעהו ידקר בחרב ויסקל באבני הגל. וזהו שאמר הכתוב, 'הרגו בחרב', דהיינו החרב הידועה והמבוררת מימי יעקב".

לבן שידל את פרעה ועמלק להזיק לישראל

ואכן, התרגום יונתן פירש את ענין הריגתו של בלעם בחרב, ע"פ שיטתו שבלעם הוא לבן. וכדבריו, 'כיון שראה בלעם החוטא את פנחס רודף אחריו להורגו, עשה קסם ופרח באויר השמים. מיד הזכיר פנחס השם הגדול והקדוש ופרח אחריו, ואחזו בראשו והורידו. וכששלף חרב וביקש להורגו, פתח בלעם פיו בדברי תחנונים ואמר לפינחס, אם תקיים את נפשי אשבע לך שכל הימים שאני קיים אין אני מקלל את עמך. ענה פנחס ואמר לו, הלא אתה הוא לבן הארמי שרצית להכרית את יעקב אבינו, וירדת למצרים כדי לאבד זרעו. ולאחר שיצאו ממצרים, הלכת לגרות בהם את עמלק הרשע. ועתה נשכרת לקלל אותם. וכיון שראית שלא הועילו מעשיך ולא קיבל ה' את דבריך, יעצת עצה רעה את בלק להעמיד את בנותיו בפרשת דרכים, להטעות את ישראל, ונפלו בעבור כך מהם כ"ד

אלפים. בעבור כן אי אפשר שוב לקיים את נפשך. מיד שלף חרבו מנרתיקה והרגו".

'ארמי אובד אבי'

ובהגדה של פסח אומרים, 'צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הכל, שנאמר ארמי אובד אבי וירד מצרימה'. והקשה הריטב"א (בפירושו להדש"פ), שלכאורה אין קשר בין 'וירד מצרימה' ל'ארמי אובד אבי', כי היכן מצינו שלבן ירד מצרימה. אמנם כתב הציץ אליעזר (חלק יז סימן כד), שלדברי התרגום יונתן דלעיל, הדבר מבואר היטב, כי לבן אכן ירד מצרימה.

והוסיף, שלפ"ז מבוארים דברי ההגדה, 'שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל'. שהרי שלושה היו באותה עצה של 'הבה ונתחכמה לו', בלעם ואיוב ויתרו (ע"פ סוטה יא), ובלעם יעץ להרוג את ישראל, ולכך נהרג [ובבעל הטורים (שמות ט, יז) כתב עה"פ "עודך מסתולל בעמי לבלתי" שהוא ר"ת "בלעם", שבגללו מיאן פרעה שלח את ישראל]. ולדברי התרגום יונתן היינו שלבן-בלעם נטר שנאה ליעקב ובניו, ולכך רצה לדחות אבן אחר הנופל, ויעץ להרוג את כל ישראל ואף את הנקבות, וביקש לעקור את הכל. אך פרעה קיבל את עצתו רק בחלקה, וגזר רק על הזכרים ולכך הביא בעל ההגדה את הפסוק "ארמי אבד אבי וירד מצרימה", להורות כי לבן הארמי טרח וירד מצרימה כדי לאבד את ישראל. [ואף שאח"כ דרש בעל הגדה את ה"וירד מצרימה" על יעקב, כמו"ש 'וירד מצרימה אנוס ע"פ הדיבור', אין זה סתירה להאמור כיון שמקרא נדרש לפניו ולאחריו].

מבית לבן הארמי עמסתי אתכם על זרועותי

ובעל ההגדה הזכיר את ענינו של לבן-בלעם, כראיה לדבריו 'שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותנו, והקב"ה מצילנו מידם'. ואכן למבואר במאמר זה נמצא, שהתנכלותו של לבן לישראל, נמשכה לאורך כמה דורות, מימי יעקב ובניו, דרך שעבוד מצרים, ומלחמת עמלק, וְכִלְגָה בקללותיו בזמן בלק, ועצתו בשיטים [וי"א עד לימי השופטים (סנהדרין קה)]. ועל כך אמר הנביא (ישעיהו מז, ג) "שמעו אלי בית יעקב וגוי העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם", וכפי שביאר רש"י, 'העמוסים מני בטן- מאז נולדתם בבית לבן הארמי עמסתי אתכם על זרועותי, כי מאז עמדו עליכם עכו"ם בכל דור ודור'. וזאת כי לבן-בלעם היה ראש ותחילה לעומדים לכלות את ישראל, בכל זמן ובכל צורה ואופן, אם בקללת אויב, ואם בנשיקות שונא, אך הקב"ה הצילנו ומצילנו תמיד מידו ומיד תלמידיו.

קהל שוחרי התורה מוזמן להשתתף מדי שבוע בשיעורי הרב ראובן גולן שליט"א בימי רביעי וחמישי בשעה 8:00 בערב, במרכז הרוחני "דרכי אמונה" רח' ויינר 2 רחובות.

ביום רביעי שיעור במסכת ברכות ופנינים מפרשת השבוע, ביום החמישי שיעור באור החיים הקד' בפרשה בהסבר צח ובהיר. כמו כן מתקיים שיעור מרתק ומחכים בהלכות שבת מוסר ופרשת השבוע מדי יום בשעה 10:30 בבוקר, ובשעה 15:30 אהצ"כ בכולץ "שערים המצויינים" בביהכ"ס אלפסי רח' התחיה 1 רחובות.

לשמיעת כל שיעורי הרב ב'קולץ הלשון' חייגו 03-6171001. לשידור החי יש להקיש כוכבית.

לשיעורים מוקלטים יש להקיש ברצף 1-2-48-1.

העלון מוקדש לע"ג

סינייה זוהרה בת הדייה ע"ה מעברי נעימה בת לולו ע"ה נריאן מצליח בין מארג'נה ז"ל וישמן שרון אהרון בן זהבה ז"ל אלקיים צרויה בת מרים ע"ה ברזילי עליזה לוייה בת רחל ע"ה גיילי מרלן חיה בת אודש ז"ל בניטה אליהו עמרם בן ימין ז"ל אזולאי יורם רם שמואל בן אסתר ז"ל עובדיה ישראל בן שמעון ז"ל מועלם ת.נ.צ.ב.ה

העלון מוקדש לע"ג

נעמה בת שמעה ע"ה רידי מיכאל בן יוכבד אביגיל ז"ל חנוך שרית בת כרמלה ע"ה רזיאל משיח בן שושנה רוזה ז"ל גיא חנה בת סאלם ע"ה גראפי אליהו בן זוהרה ז"ל אטיאס ורדה בת יוסף ע"ה גהלי לילי בת זאיה ע"ה הוד אהובה בת מנחם ע"ה ירימי שמעון בן סעיד ז"ל מועלם ת.נ.צ.ב.ה

העלון מוקדש לע"ג

שלמה בן טאוס ז"ל סלמי אברהם בן לאה ליסה ז"ל פוגל הרב ישי בן סעדיה זצ"ל שרעבי יהודה בן רבקה ז"ל שמעוני רחמים בן יעקב ז"ל אמנו ג'ורגט פנינה נעמי בת לעיישה ע"ה מרדכי בן זוהרה ז"ל בוהדנה איילת בת זוהרה ע"ה בוהדנה רבקה בת סביחה ע"ה מצליח ת.נ.צ.ב.ה

העלון מוקדש לע"ג

ר' בנימין בן משה ז"ל קומה סרח שרה בת רחמה ע"ה קומה צביה בת סרח ע"ה דוד רחל בת סאלחה ע"ה מעברי נאה מזל בת תאג'ה ע"ה סלמי שרה זוהרה בת דוד ע"ה גדסי שרינה בת לואייה ע"ה מזוז יצחק בן לונה ז"ל טובול רודרה בת גמרה ע"ה סרור יצחק בן תמו ז"ל אביסדיד ת.נ.צ.ב.ה

קורא נכבד! עלון זה יו"ל כחלק מפעילויות מוסדות "דרכי תורה" רחובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצויינים. בימ"ד להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. כולל פנסיונרים. קרן "פוחת את ידך" - סיוע למשפחות נצרכות. וכן הנצחה לע"כ הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנחלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך!